

'It's the ecology, stupid'

De slogan 'It's the economy, stupid' werd gemunt door James Carville, campagnestrateeg van Bill Clinton tijdens de presidentscampagne van 1992. Het is een kreet die lang heeft doorgeklonken, ook in Nederland, ook in de Omgevingsvisie Rotterdam. Het is in zekere zin de campagneslogan geworden van het neoliberalisme als geheel.

Maar deze slogan is vals. Het is niet de economie waar we ons met alle macht op zouden moeten richten om ons voortbestaan veilig te stellen, het is de ecologie.

Vooraf: De stad is natuur!

Deze zienswijze op de voorliggende Ontwerp Omgevingsvisie Rotterdam wordt geschreven namens de veruit grootste groep inwoners van Rotterdam, maar zonder eigen stem: de planten en de dieren. Stichting De Natuurlijke Stad, een Rotterdams samenwerkingsverband van ontwerpers, ecologen en stadstuiniers, beschouwt zich onder meer vertegenwoordiger van de soort Homo sapiens in het stedelijke ecosysteem, en als zodanig ook en vooral de stem cq ambassadeur van de overige soorten van onze stad.

Een belangrijk uitgangspunt is het gegeven dat *We're all-in this together*. De planeet is habitat voor alle soorten en ecosystemen, niet louter de mens, niet louter de menselijke habitat de stad. In feite zijn onze belangen, die van mens en van 'natuur', onlosmakelijk met elkaar verstrengeld.ⁱ Sterker nog, als het puntje bij paaltje komt overleeft de natuur de mensensoort gemakkelijk, omgekeerd is onmogelijk; de mens sterft uit zonder 'natuur'.

Ecologisch beleid is dus vooral (ook) humaan beleid. Stedelijk - en vooral ruimtelijk – beleid is daarom altijd en in de eerste plaats ecologisch beleid en van bovenstedelijke, planetaire importantie. Een ecologisch systeem functioneert nooit op zichzelf, het is altijd onderdeel van een groter geheel. De stad is de natuur, de natuur is (ook) de stad.

1 Goede Stad in plaats van Goede Groei

Ons belangrijkste bezwaar tegen de Ontwerp Omgevingsvisie is dat ecologie niet leidend is voor het beleid ten aanzien van de ruimtelijke ontwikkeling. De aandacht lijkt vooral te gaan naar demografie, economie (inclusief energie-economie en de fossiele industrie) en de daarvan afgeleide energietransitie, klimaat en helemaal achteraan, in bijzinnen en sub-paragrafen, eindelijk biodiversiteit. Dat is precies de omgekeerde volgorde. Het daaruit volgende ruimtelijke beleid kan dus niet anders dan verkeerd gericht zijn en uiteindelijk in potentie desastreus voor onszelf, onze kinderen en kleinkinderen, onze stad en onze planeet.ⁱⁱ

De focus op economie blijkt al direct uit de titel: **Goede Groei. Maar goede groei bestaat niet (meer), heeft in zekere zin nooit bestaanⁱⁱⁱ**. Een groot deel van de precare situatie waarin we ons en onze planeet hebben gebracht is het directe resultaat van onze eenzijdige preoccupatie met (economische) groei. Dat daaraan ooit een eind komt en moet komen, is geen nieuw inzicht. Het is een mathematisch gegeven (groei, ook 'goede' groei in een gesloten systeem, onze biosfeer, kan nooit eeuwig duren) en de waarschuwingen zijn legio, vanaf het rapport van de Club van Rome, tot aan de meeste recente wereldwijde klimaatakkoorden.

Desondanks denkt Rotterdam nog steeds dat groei ook 'goed' kan zijn. De noodzaak tot groei stellen wij ter discussie: dat is in onze visie helemaal niet de prioriteit voor Rotterdam. Alle aandacht moet naar

kwaliteit gaan en niet naar **kwantiteit**. En stellen voor om de titel te wijzigen in: **Goede Stad**, een veel natuurinclusiever en daarmee ook humaner uitgangspunt.

En vervolgens – uiteraard – om het beleid dus ook vanuit die nieuwe titel en dat nieuwe perspectief te herzien.

2 Biodiversiteit en de stedelijke ecologische hoofdstructuur het uitgangspunt.

2.1 De grenzen van ons handelen

De ontwerp Omgevingsvisie geeft geen – of in elk geval niet voldoende, of met verkeerde focus – rekenschap van de enorme uitdaging waar de planeet voor staat. Deze zijn onder meer in kaart gebracht door het Stockholm Resilience Centre, dat onder de noemer Planetary Boundaries de stand van zaken van de planeet monitort.

De Planetary Boundaries, versie 2015, geeft aan in hoeverre de planeet zich nog in een ‘safe zone’ bevindt met betrekking tot negen afzonderlijke ecologische velden/problemen. Het diagram dat daarin wordt gehanteerd, toont aan dat klimaat weliswaar een probleem is, maar dat **Biosphere Integrity** (verlies aan biodiversiteit en uitsterven soorten), en **Biochemical Flows** (het afvloeien van stikstof en fosfor naar de biosfeer, bodem en oceanen) vele malen verontrustender zijn, en feitelijk al voorbij ‘the point of no return.’

Ook andere gezaghebbende wetenschappelijke surveys zoals het IPBES-rapport^{iv} tonen dit aan. Klimaat, met name wateroverlast, is grotendeels een probleem van de mensensoort en zijn habitat de stad, maar biodiversiteit en biochemische aantasting zijn problemen van alle soorten en van de aarde als totaal systeem.

Estimates of how the different control variables for seven planetary boundaries have changed from 1950 to present. The green shaded polygon represents the safe operating space. Source: Steffen et al. 2015

<https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries/the-nine-planetary-boundaries.html>

Voor het ruimtelijke beleid in het algemeen en dus ook voor dat van Rotterdam betekent dit dat oplossingen voor Biodiversiteit en de Stikstof-Fosfor problematiek bovenaan de besluitvormingspiramide en -agenda moeten staan. Het zijn bovendien integrale problemen die dus integraal, door alle beleidsonderwerpen en thema's heen, moeten worden opgelost. Ook als het gaat om gezondheid (het overleven van de mensensoort), sociaal beleid (de vreedzame samenleving van soortengroepen) en economisch beleid (een duurzame verhouding tussen productie en consumptie enerzijds en de sociologie en ecologie van de stad anderzijds). Alleen daarom al mag en kan het geen sub-paragraaf van een deelhoofdstuk van een deelonderwerp zijn (zoals nu het geval is).

2.2 Begin daarom met het formuleren van de stedelijke ecologische hoofdstructuur en het ecologische netwerk.

Ecologie is onlosmakelijk verstrengeld met vrijwel alle beleidsvelden. Met ruimtelijke ordening, stedenbouw, infrastructuur, architectuur, woningbouw, recreatie, gezondheid, sociaal welzijn en ja, ook met economie. Wie anno 2021 een omgevingsvisie schrijft, doet dat vanuit het idee van deze totale verstrengeling en schrijft dus integraal beleid, met als centrale toetssteen de stedelijke ecologie, niet de economie. De huidige ecologische hoofdstructuur wordt op dit moment onderzocht vanuit de Uitvoeringsagenda Biodiversiteit. Dat is mooi (eindelijk), maar de stand van het huidige netwerk is daarmee nog niet in kaart. Laat staan dat er een visie is geformuleerd op de gewenste, samenhangende stadsecologie van de toekomst.

Dat moet eerst. Geen enkel beleid, zeker niet een beleid dat voor de komende 10 a 15 jaar leidend is voor de stedelijke ruimtelijke ontwikkeling, kan worden gebaseerd op onbekende feiten of op een nog niet helder geformuleerde ecologische toekomst.

2.3 ... en stel eerst de beoogde, toekomstige ecologische hoofdstructuur vast

Onze belangrijkste aanbeveling (en daarmee onze belangrijkste kritiek), in zeker opzicht zelfs de enige, is daarom:

Stel eerst de gewenste ecologische hoofdstructuur van de stad vast, inclusief beleid ten aanzien van biodiversiteit, stikstof-fosfor en natuurwaarden. Baseer daarop alle overige ruimtelijk gewenste ontwikkelingen en maak de uitgangspunten en netwerken van de stadnatuur daarbij tot leidende waarden.

Het is denkbaar dat de vaststelling van de Omgevingsvisie daardoor vertraagd wordt, maar ja wie te laat begint met het besef dat het nu toch echt anders moet, loopt de kans achter de feiten aan te lopen. De Omgevingsvisie is te belangrijk en te verstrekkend om dergelijke risico's te lopen. De door onszelf veroorzaakte problemen zijn té acuut om niet direct, gisteren nog, het roer drastisch om te gooien.

Het hoeft ook niet moeilijk te zijn, het is zelfs binnen de termijn op te lossen.

Verander de titel (dat is essentieel; het toont een aangepaste intentie) **en voeg een nieuw hoofdstuk in. Noem het Hoofdstuk 0: De ecologie als uitgangspunt** (het getal 0 is in zekere zin de basis van de mathematica, en daarom van alle wetenschap, zelfs van de economische wetenschap).

Doen we dat niet, dan geraken we voorbij 'the point of no return'. Wij behoeven hopelijk niet meer uit te leggen dat dit geen alarmistische, loze kreet is. Het is een wetenschappelijk feit, dat inmiddels wordt ondersteund door een keur aan internationale onderzoeken, organisaties en afspraken.

Stel vervolgens vast dat dit leidende uitgangspunt als eerste gaat worden uitgewerkt en dat daarmee alle toekomstige planvorming allereerst dient te worden getoetst aan deze ecologische hoofdstructuur en de daarmee samenhangende doelen ten aanzien van biodiversiteit en natuurwaarde.

Met vriendelijke groet, namens alle planten en dieren van Rotterdam

Rotterdam, 09-09-2021

Piet Vollaard,
namens De Natuurlijke Stad

ⁱ Voor wat betreft deze onlosmakelijke verstrengeling van mens en natuur volgen wij de visie van wetenschapsfilosoof Bruno Latour, die voortbouwt op inzichten uit de wetenschapstak Earth Science, de belangrijkste wetenschappelijke motor achter het aanpakken van de klimaatproblematiek in het Antropoceen

ⁱⁱ Wij aarzelen op deze plaats om het toekomstverwijt van onze nazaten: “Opa/oma waarom heb je er niks aan gedaan toen het nog kon?” uit de kast te halen. Het verwijt is genoegzaam bekend. Maar het is wel precies waar het om gaat.

ⁱⁱⁱ Dat economische groei ‘the root of all evil’ is wat betreft klimaat en biodiversiteit, en niet duurzaam kan worden volgehouden, wordt op vele plaatsen - door wetenschap, opiniemakers en zelfs politici – overtuigend aangetoond, Bijvoorbeeld, maar niet uitsluitend, in The Doughnut Economy van Kate Raworth, of het debat rond ‘De-Growth’ en ‘Steady State Economy’: <https://en.wikipedia.org/wiki/Degrowth>

https://en.wikipedia.org/wiki/Steady-state_economy

discussie D-G versus SSE: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959652609003473>

^{iv} Zie de verontrustende en gezaghebbende rapportages van het Intergovernmental Panel on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES), onder andere <https://ipbes.net/news/special-report>